

WODC

Jaarbericht

2007

Justitie

Wetenschappelijk Onderzoek-
en Documentatiecentrum

Ministerie van Justitie

Ten Geleide

De wereld ziet er soms anders uit dan we denken. Neem de georganiseerde criminaliteit en het beeld dat we tot voor kort van daders hadden. Uit longitudinaal wodc-onderzoek naar criminele carrières in de georganiseerde misdaad is gebleken dat ongeveer de helft van de ‘leidinggevendenden’ vanuit een beroepsachtergrond, criminele activiteiten gaat ontwikkelen (‘zij-instromers’). Deze criminelen waren niet terug te vinden in databanken met bekende daders. Dergelijk onderzoek levert niet alleen verrassende wetenschappelijke inzichten op, maar biedt ook nieuwe kennis, die van belang is voor de preventie en bestrijding van criminaliteit.

De verschillende langlopende wodc-studies, zoals de recidivemonitor, de monitor veelplegers en de trendrapportages van poortwachters zoals advocaten en notarissen lijken op ‘barometers’, die ontwikkelingen in de criminaliteit en het functioneren van het rechtsbestel signaleren. En dáárdoor ook leiden tot belangrijke nieuwe verklaringsvragen.

In 2007 zijn in samenwerking met het CBS belangrijke stappen gezet door justitiële databronnen te koppelen aan niet-justitiële. Dat heeft interessante resultaten opgeleverd over bijvoorbeeld de *age-crime curves*. Die curven geven aan hoe lang iemand actief blijft op de ‘criminaliteitsmarkt’. We wisten al dat ‘loopbanen’ van specifieke dadergroepen, zoals zedendelinquenten en verslaafde veelplegers, langer uitlopen dan van andere delinquenten, maar uit onderzoek dat in 2007 werd afgesloten blijkt óók dat voor groepen uit bepaalde herkomstlanden, delinquent gedrag zich vaker en intensiever (tot na het 45ste levensjaar) voordoet dan voor anderen.

Omdat het wodc de beschikking heeft over diverse databanken, is de technologie van *datamining* en kunstmatige intelligentie in het verslagjaar verder ontwikkeld. Deze benaderingen worden ook toegepast op andere, de rechtstaat betreffende vraagstukken. Zo is de 25 jaar ‘oude’ klachtendatabase van de Nationale Ombudsman onderzocht om klachtpatronen, kansen op succes en de rol van intermediaire actoren daarbij te ontrafelen.

Naast bovenstaande inzichten zijn als opvallende onderzoeken uit dit verslagjaar te noemen die naar de malafide praktijken in de vastgoedsector, de georganiseerde misdaad op Sint Maarten, de recidive van uitstromers uit een justitiële jeugdinstelling, de evaluatie van consultatiepraktijken bij wetgeving en de trendrapportage advocatuur.

Ook in het lopende onderzoeksjaar zullen we weer kennis, feiten, verklaringen en – waar mogelijk – (onderzoeks)aanbevelingen doen aan de gehele Justitieketen, de samenleving en collega-wetenschappers. Op www.wodc.nl kunt u alle onderzoeksrapportages van het wodc vinden. Ook vindt u er informatie over lopend onderzoek.

Prof.dr. Frans Leeuw
Directeur WODC

2000V

De onderzoeken die hier beschreven worden, zijn een selectie van het in 2007 afgeronde onderzoek.

Zie voor een compleet overzicht van alle onderzoek met de integraal te downloaden rapporten www.wodc.nl

Malafide activiteiten in de vastgoedsector

In een verkennend onderzoek in opdracht van het WODC zijn malafide praktijken in de vastgoedsector bestudeerd met betrekking tot de exploitatie van en speculatie met woningen in de vier grote steden (G4). Gelieerd aan dit onderzoek wordt een analyse van opsporingsdossiers op dit onderwerp uitgevoerd door het WODC.

Exploitatie en speculatie

Het exploiteren van en speculeren met panden is in beginsel legaal. Bij malafide exploitatie onderscheiden we onrechtmatige bewoning (illegale verhuur), onregelmatigheden rond de verhuur (uitbuiting van huurders) en onrechtmatig gebruik (niet voor reguliere huisvesting). Er zijn diverse vormen van malafide speculatie met panden, zoals het snel doorverkopen van panden om hogere winsten te behalen (bijvoorbeeld ABC-transacties en verkoopcarrousel), hypotheekfraude en belastingontduiking.

Verschillen en overeenkomsten bij de G4

In Amsterdam en Utrecht zijn door krapte op de woningmarkt vooral problemen met illegale onderhuur. Rotterdam en Den Haag kenmerken zich door problemen met illegalen en huisjesmelkers, en door verkrotting en overbewoning van panden. De woningen in de probleemwijken van Rotterdam en Den Haag zijn vooral afkomstig uit de particuliere sector, terwijl deze woningen in Amsterdam en Utrecht vaker in bezit zijn van woningbouwcorporaties.

Wat speculatie betreft zijn er minder verschillen tussen de G4. Wel bezitten zware criminelen traditioneel meer vastgoed in Amsterdam dan in andere steden.

Effecten van malafide vastgoedpraktijken

De malafide praktijken hebben diverse effecten, zoals verdringing op een krappe woningmarkt en onbetrouwbaarheid van registratie van huurders in de gemeentelijke basisadministratie, overlast door overbewoning, problemen met de brandveiligheid en misdrijven in het kader van de opiumwetgeving. Er is een duidelijke relatie met illegale vreemdeelingen en er zijn ook relaties met ernstige vormen van criminaliteit zoals witwassen, afrekeningen en drugscriminaliteit.

Aanpak

Uit dit onderzoek blijkt dat de aanpak van de malafide activiteiten in deze sector nog in de kinderschoenen staat. De aanpak richt zich vooral op het tegengaan van overlast en in mindere mate op de bestrijding van strafbare feiten. De aanpak van malafide speculatie en de relatie met ernstige vormen van criminaliteit zouden dan ook meer aandacht moeten krijgen.

ZIE VOOR BIBLIOGRAFISCHE GEGEVENS PAGINA 17 EN 18.

Dwang, drang of reguliere detentie?

Evaluatie van de SOV-maatregel

De SOV-maatregel is in 2001 als experiment gestart op voorwaarde dat deze na zes jaar geëvalueerd zou worden. In opdracht van het WODC heeft het Amsterdam Institute for Addiction Research (AIAR) het onderzoek naar de effecten van de wet SOV uitgevoerd.

Wanneer heeft de SOV voldoende effect?

Het effect van de SOV moet op z'n minst vergelijkbaar zijn met dat van intensieve drangvoorzieningen. De SOV moet betere resultaten geven dan reguliere detentie. Dit door de minister van Justitie gestelde criterium is in een aantal onderzoeksvragen vertaald, waarbij het terugdringen van recidive, de vermindering van de verslavingsproblematiek en de bevordering van het maatschappelijk functioneren van de gedetineerden centraal staan. De SOV'ers zijn vergeleken met drie groepen, waarvan twee intensieve dranginterventies ondergingen, namelijk de Forensische Verslavingskliniek (FVK) en Triple-Ex, en een groep bestaande uit regulier gedetineerde verslaafden. In de FVK zitten zwaar verslaafden die ernstige delicten hebben gepleegd. Triple-Ex staat voor ex-verslaafd, ex-crimineel en ex-werkloos, en is onderdeel van het programma Justitiële Verslavingszorg (JVC) van Parnassia Psycho-Medisch Centrum in Den Haag.

De wet SOV (Strafrechtelijke Opvang Verslaafden), die op 1 april 2001 in werking is getreden, maakt het mogelijk dat verslaafde veelplegers een strafrechtelijke maatregel krijgen opgelegd waarmee ze voor een periode van maximaal twee jaar gedwongen in een speciale penitentiaire inrichting voor verslaafdenopvang geplaatst konden worden. Bedoeling van de wet is tweeledig: de overlast door criminaliteit te bestrijden en de situatie van de verslaafde te verbeteren. De dwangopname was bedoeld als een aanvulling op het drangbeleid. Bij drang kan de verslaafde veelpleger kiezen tussen behandeling of detentie. De drangbehandeling bleek niet toereikend.

Profiel van de onderzoeksgroepen

Alle respondenten in de SOV, FVK, Triple-Ex en reguliere detentie hadden een indrukwekkende criminele carrière. Ze zaten al een deel van hun leven in de gevangenis en hadden een groot aantal eerdere veroordelingen op hun naam staan. Ze hadden weinig opleiding en werkervaring. Tussen de verschillende groepen zijn ook verschillen te zien in verslaving, justitiële voorgeschiedenis, werkervaring en geestelijke gezondheidszorg.

Effect van de SOV

De SOV'ers en de respondenten uit de beide dranginterventies doen het veel beter dan de regulier gedetineerde verslaafden. SOV'ers plegen minder recidive en er is vooruitgang op het gebied van de verslavingsproblematiek en het maatschappelijk functioneren. De uitkomsten van de SOV zijn vergelijkbaar met die van de twee dranginterventies. De SOV voldoet daarmee aan het door de minister gestelde effectiviteitscriterium. De SOV doet het iets beter dan de dranginterventies in termen van criminaliteitsreductie (daling van het aantal gepleegde delicten). De beide dranginterventies laten een iets beter resultaat zien in termen van criminaliteitspreventie (daling van het aantal personen dat delicten pleegt). Verder zijn er geen significante verschillen tussen drang en dwang.

Maar het aantal SOV-plaatsen is beperkt en het effect neemt af in de loop van de tijd. Daardoor zal het effect van de SOV-maatregel op de landelijke criminaliteitscijfers gering blijven. Dit geldt ook voor de dranginterventies.

ZIE VOOR BIBLIOGRAFISCHE GEGEVENS PAGINA 17 EN 18.

De wereld achter de wietteelt

In de 'Cannabisbrief' uit 2004 werd door het kabinet-Balkenende II een pakket van maatregelen aangekondigd tegen bedrijfsmatige wietteelt. Voor een pilotproject in Zuid-Nederland is in opdracht van het WODC een onderzoek ingesteld naar de wietteelt.

Het produceren van wiet

De noodzakelijke kennis en vaardigheden om wiet te kunnen telen, is voor vrijwel iedereen beschikbaar. Ook vereist het proces voornamelijk alleen materialen die ook voor andere, legale, toepassingen worden gebruikt. *Growshops* faciliteren het productieproces; ze leveren alle legale kweekbenodigdheden en verstrekken ook adviezen aan de telers. De overgrote meerderheid van de Zuid-Nederlandse *growshops* is in de afgelopen vijf jaar betrokken geweest bij overtredingen van de Opiumwet.

Organisatie achter de wietteelt

Het onderzoek onderscheidt verschillende typen telers. Zelfstandige telers kweken in hun eigen woning zo'n 100 tot 1.000 planten. Daarnaast zijn er grootschalig opererende zelfstandige telers, die kwekerijen met 1.000 planten of meer hebben. Ook zijn er exploitanten die 5 tot 10 plantages in woningen van bekenden hebben geïnstalleerd. Tot slot kopen criminele samenwerkingsverbanden op grote schaal henneproducten in, die ze verwerken en verhandelen. Ze hebben vaak hun eigen grote kwekerijen en *growshops*. De spilfiguren in deze samenwerkingsverbanden hebben contacten in binnen- en buitenland om op die manier op grote schaal wiet te kunnen afzetten, en zijn meestal afkomstig uit de zware criminaliteit. Ze hebben toegang tot dealers in het buitenland, en bieden zo een ruime afzetmarkt aan de zelfstandige telers en exploitanten.

Wietteelt en geweld

Exploitanten gebruiken zelden geweld tegen thuis-kwekers. Geweld tussen criminele samenwerkingsverbanden ontstaat door zakelijke onenigheid. Er is dus voornamelijk sprake van zogenaamde 'horizontale' criminaliteit.

Opsporing van criminele netwerken

De aanpak van de wietteelt concentreert zich in Zuid-Nederland in de afgelopen tijd op het oprollen van individuele hennepkwekerijen. De kwekerijen worden in de meeste gevallen in huurhuizen aangetroffen. Dreiging met uitzetting uit de huurwoning blijkt een afschrikwekkend effect te hebben. In Zuid-Nederland is de opsporing van criminele netwerken nog niet systematisch. Deze netwerken kunnen worden gehinderd door de inkoopadressen en de eigen grote kwekerijen aan te pakken.

ZIE VOOR BIBLIOGRAFISCHE GEGEVENS PAGINA 17 EN 18.

Georganiseerde criminaliteit op St. Maarten

Overheid en samenleving maken zich zorgen over de georganiseerde criminaliteit op de Nederlandse Antillen. Een aantal jaren geleden heeft de toenmalige minister van Justitie van de Nederlandse Antillen opdracht gegeven om de georganiseerde criminaliteit op onder andere St. Maarten in kaart te brengen.

Onderzoeksvragen en -methode

Twee onderzoeksvragen stonden centraal:

- hoe ziet de georganiseerde criminaliteit op St. Maarten eruit?
- zijn de betrokken instanties in staat deze vorm van misdaad effectief te bestrijden?

De gegevens voor het onderzoek zijn verzameld op basis van interviews en bestudering van opsporingsonderzoeken en rechtshulpverzoeken. Verder is er gebruikgemaakt van literatuuronderzoek, rapporten en verslagen. Het onderzoek is in de periode 2004-2007 uitgevoerd.

Vormen van criminaliteit op St. Maarten

St. Maarten bleek in velerlei opzichten een aantrekkelijke locatie voor het ontwikkelen van criminele activiteiten; het ligt tussen drugsproducerende en drugsconsumerende landen, het heeft een goede infrastructuur (zee- en luchthaven) en er is een

beperkte rechtshandhaving. De criminaliteit is er dan ook groot en is structureel van aard.

Omdat St. Maarten een doorgangsland is vanwege de ligging, is er vooral sprake van *drugscriminaliteit*.

Een goede controle op personen- en goederenstromen ontbreekt, waardoor de drugshandel zo goed als ongemoeid blijft en floreert.

Ook kenmerkt St. Maarten zich door *financieel-economische criminaliteit* vanwege het gebrek aan controle op geld en geldstromen.

Een derde vorm van criminaliteit op St. Maarten is de *mensensmokkel*. Mensensmokkelaars verdienen geld aan het faciliteren van illegale migratie naar en van St. Maarten, zoals het regelen van vervoer en het laten maken van valse documenten.

Rechtshandhaving

Er zijn 26 opsporingsdiensten, die niet altijd effectief samenwerken, er zijn wel voornemens daartoe. Er bleek een discrepantie te bestaan tussen de aanwezige en benodigde kennis om de georganiseerde misdaad te bestrijden. Ook zijn onvoldoende mensen en middelen voor controle en opsporing beschikbaar, terwijl er volop gelegenheid is voor drugssmokkel, mensensmokkel en illegaal geldverkeer vanwege de infrastructuur (haven, luchthaven en bankwezen). Over drugs is het meeste bekend. Naar andere vormen van georganiseerde misdaad, zoals mensensmokkel en financieel-economische criminaliteit is nauwelijks opsporingsonderzoek verricht. En daardoor blijft de kennis, óók en vooral ten behoeve van de opsporing en vervolging, over deze vormen van criminaliteit beperkt.

ZIE VOOR BIBLIOGRAFISCHE GEGEVENS PAGINA 17 EN 18.

Opsporing georganiseerde criminaliteit

Het derde rapport van de *Monitor Georganiseerde Criminaliteit* werd op 11 september 2007 aangeboden aan de minister van Justitie, mr. Ernst Hirsch Ballin. Het rapport bouwt voort op bevindingen van de twee eerder gepubliceerde monitorrapporten (1998; 2002). Daarnaast bevat dit derde rapport ook een uitbreiding betreffende criminele carrières in de georganiseerde criminaliteit, waarover in dit jaarverslag afzonderlijk wordt gerapporteerd.

Aanpak facilitators en korte klappen

Eerdere rapportages wezen op het belang van de aanpak van 'facilitators'. Zij leveren cruciale diensten voor verschillende criminele groepen, maar blijven in strafrechtelijk onderzoek vaak buiten beeld. Ook werd de strategie van de 'korte klappen' geplaatst tegenover de traditionele strategie van de 'lange halen'. Bij deze nieuwe strategie wordt eerder ingegrepen in criminele activiteiten door middel van inbeslagnames en arrestaties. Voorbeelden zijn korte onderzoeken tegen specifieke personen om via hen informatie te verzamelen over de belangrijkste daders of het aanpakken van een vitale schakel in de criminele samenwerking. Op deze manier kan efficiënter en effectiever worden omgegaan met opsporingscapaciteit.

Internationale samenwerking

De aard van de georganiseerde misdaad in Nederland wijkt af van het traditionele beeld over maffia-achtige organisaties, veelal afkomstig uit Italië en de VS: piramidale criminele organisaties die de heerschappij hebben over specifieke economische sectoren of regio's en die daar volledig de dienst uitmaken. In Nederland gaat het vooral om *transitcriminaliteit*: winstgevende smokkel van mensen en verboden waar zoals drugs, wapens en gestolen auto's, het ontduiken van heffingen en illegale geldtransacties. Het gaat om internationale handel; Nederland functioneert daarbij als productie-, doorvoer- of bestemmingsland. Aantrekkelijk voor deze criminele activiteiten zijn de positie van Nederland als doorvoerland en de uitstekende logistieke faciliteiten (denk aan de

Rotterdamse haven en de luchthaven Schiphol). Bij de opsporing en vervolging van *transitcriminaliteit* zijn goede informatiestromen van en naar het buitenland van groot belang. Buitenlandse instanties hebben soms beter zicht op de internationale functie van bepaalde daders – ook van Nederlandse daders – dan Nederlandse instanties (en vice versa). Want ook daders stromen in en uit.

Signalering en (bestuurlijke) preventie

Bepaalde locaties of beroepen bieden mogelijkheden om criminele activiteiten te plegen. De daders rouleren, maar de illegale praktijken blijven. Ze zijn ingebed in de 'gewone' sociale omgeving. Misstanden kunnen worden voorkomen door signalen op te pikken van diverse personen binnen kwetsbare locaties en beroepen, zoals werknemers, ex-werknemers, klanten of buurtbewoners. Ook kan meer lering worden getrokken uit recherche-onderzoeken voor het ontwikkelen van meer structurele, preventieve maatregelen. Niet de dader staat daarbij centraal, maar de situaties die de criminele activiteiten mogelijk maken. Het Programma Versterking Aanpak Georganiseerde Misdad sluit op velerlei manieren aan bij de bevindingen van dit onderzoek en bevat voorstellen voor het versterken van de internationale samenwerking en van de preventieve en bestuurlijke aanpak van georganiseerde criminaliteit.

ZIE VOOR BIBLIOGRAFISCHE GEGEVENS PAGINA 17 EN 18.

De *Monitor Georganiseerde Criminaliteit* heeft als doel de kennis op de 'werkvloer', opgedaan tijdens grootschalige opsporingsonderzoeken, te gebruiken om inzicht te krijgen in de aard van de georganiseerde criminaliteit in Nederland. De monitor is de concrete invulling van de periodieke rapportage die de minister van Justitie aan de Tweede Kamer heeft toegezegd op basis van de conclusies van de Parlementaire Enquêtecommissie Opsporingsmethoden (1996). De uitkomsten van het monitoronderzoek zijn belangrijk voor de bestrijding en preventie van georganiseerde criminaliteit.

Carrières in de georganiseerde misdaad

In een onderzoek naar carrières in de georganiseerde misdaad is kwalitatieve informatie verzameld en gekoppeld aan kwantitatieve informatie uit het *Nederlandse Justitiële Documentatiesysteem* over kenmerken van de daders, zoals leeftijd, geslacht, etniciteit en hun strafrechtelijk verleden.

Georganiseerde criminaliteit en leeftijd

Georganiseerde criminaliteit blijkt vooral een zaak van oudere daders te zijn. In de onderzochte groep verdachten treffen we geen daders aan die jonger dan 18 jaar zijn. Slechts 7% is tussen de 18 en 24 jaar oud. Driekwart van de daders is 30 jaar of ouder. Ze zijn gemiddeld 27 jaar wanneer ze voor het eerst met justitie in aanraking komen.

Voorgeschiedenis van de daders

De voorgeschiedenis van 28% van de daders is bij politie en justitie onbekend. Het gaat vaak om *transitcriminaliteit*, waarbij daders uit meerdere landen komen. Deze daders zijn meestal buiten Nederland geboren en komen pas later in Nederland wonen. Gebleken is dat 72% van de daders 'oude bekenden' zijn, wat betekent dat ze eerder met Justitie in aanraking zijn geweest, bijvoorbeeld voor vermogensdelicten of geweldsdelicten.

Begin van de criminele carrière

Mensen raken op diverse manieren betrokken bij vormen van georganiseerde misdaad: door sociale relaties, werkrelaties, hobby's, *life events* en bewuste rekrutering. Sociale relaties en gelegenheidsstruc-

turen die toegang geven tot winstgevendende criminele activiteiten ontstaan soms pas later in iemands leven. Ook grijpen mensen in een later stadium van hun leven al bestaande mogelijkheden aan, bijvoorbeeld als gevolg van *life events* zoals faillissementen en problematische schulden. Het blijkt dat een deel van de daders pas op latere leeftijd het criminele pad is opgegaan. Deze late starters zijn in andere onderzoeken tot nu toe onderbelicht gebleven en komen bij zogenaamde doorsnee criminele groepen minder vaak voor.

Doorgroeimogelijkheden

Het beeld dat wij kennen van 'een leven in de misdaad' blijkt maar voor een deel op te gaan, zowel voor ondergeschikten als voor leidinggevend. Het onderzoek laat zien dat ongeveer de helft van de 66 onderzochte 'leidinggevend' op een bepaald moment een overstap maakt vanuit een beroepsachtergrond naar georganiseerde criminaliteit. Het zijn 'zij-instromers'. Deze 'zij-instromers' zitten dus niet in de databanken met bekende daders. Het vereist extra inspanningen en gericht opsporingsonderzoek om deze personen te detecteren.

Een andere groep is al langer bekend en is al voor het twintigste levensjaar in aanraking gekomen met Justitie. Sommigen van hen zijn *local heroes*; ze beperken hun activiteiten hoofdzakelijk tot de eigen regio. Anderen weten toegang te krijgen tot exportmarkten en groeien uit tot grote spelers. Kapitaal is een belangrijke doorgroeifactor omdat het mogelijkheden schept om te investeren in illegale activiteiten. Ook kunnen criminele carrières in een stroomversnelling raken door het beschikken over specifieke expertise waarvan veel andere daders, met name in de *transitcriminaliteit*, afhankelijk zijn, zoals vaardigheden op het gebied van transport en geldhandelingen (witwassen).

ZIE VOOR BIBLIOGRAFISCHE GEGEVENS PAGINA 17 EN 18.

Dit onderzoek laat zien dat de beeldvorming over criminele carrières vooral is gebaseerd op jonge daders en commune criminaliteit. De focus op daders van georganiseerde misdaad en de koppeling van kwantitatieve en kwalitatieve gegevens biedt nieuwe inzichten die van groot belang zijn voor wetenschap en beleid.

Prostitutie in Nederland sinds de opheffing van het algemeen bordeelverbod

Op 1 oktober 2000 is het algemeen bordeelverbod in Nederland opgeheven. Het WODC heeft de regie gevoerd over de evaluatie van deze wetswijziging. Op basis van de resultaten van drie deelonderzoeken wordt de stand van zaken geschetst van de prostitutie in Nederland.

Drie deelonderzoeken

Verschillende instituten hebben onderzoek verricht naar:

- het gemeentelijk prostitutiebeleid, de handhaving en de naleving (DSP Groep);
- de sociale positie van prostituees bij bedrijven met een vergunning (Regioplan);
- aard en omvang van illegale prostitutie (Intraval).

Het WODC heeft de resultaten van deze onderzoeken gecombineerd met elkaar en met relevante gegevens uit andere onderzoeken en rapportages.

Vergunningen en handhaving

De verlening van vergunningen is praktisch overal op orde en ook de controles zijn overal – in meer of mindere mate – op gang gekomen. Verplaatsingen tussen regio's of gemeenten komen minder voor dan tijdens de eerste evaluatie (2002), maar er worden wel verplaatsingen geconstateerd naar gemeenten met minder strenge regelgeving of handhaving. Met name de escortbranche heeft nog de keuze zich te vestigen in gemeenten waarvoor geen (escort)vergunning is vereist. Bovendien bestaan er moeilijk te controleren sectoren zoals parenclubs, saunaclubs en massagesalons.

Sociale positie van prostituees

De arbeidsverhoudingen zijn de afgelopen jaren nauwelijks verbeterd. Prostituees zijn zogenaamd zelfstandig werkzaam, maar in feite is er vaak sprake van een gezagsverhouding met de exploitant. De rechtspositie van prostituees is slecht; zij hebben vooral plichten en weinig rechten. Verbeteringen op

dit gebied zullen naar verwachting niet uit de sector zelf komen.

Illegale prostitutie

Het is bijna onmogelijk om onderbouwde uitspraken te doen over eventuele ontwikkelingen in het aantal prostituees dat onder enige mate van dwang werkzaam is, omdat onvrijwilligheid vaak zeer moeilijk te constateren is door derden. Probleem bij de bestrijding van de exploitatie van onvrijwillige prostitutie is dat beleid, vergunningverlening en handhaving vooral gericht zijn op exploitanten, terwijl dwang vooral wordt uitgeoefend door pooiers. In dit licht is het zorgwekkend dat het aantal prostituees mét pooiers niet lijkt te zijn afgenomen.

Na de wetswijziging is een strengere handhaving op strafbare vormen van (exploitatie van) prostitutie op gang gekomen. Deze strengere handhaving lijkt meer verandering teweeg te hebben gebracht in de prostitutiesector dan de wetswijziging zelf. De verscherpte controles en handhaving hebben ertoe bijgedragen dat het aantal buitenlandse prostituees, die werken zonder een voor het verrichten van arbeid geldige verblijfsvergunning, is afgenomen.

ZIE VOOR BIBLIOGRAFISCHE GEGEVENS PAGINA 17 EN 18.

Delicttypen, etnische herkomst en leeftijd

Welke bevolkingsgroepen in Nederland worden het vaakst verdacht van bepaalde delicttypen, en welke rol speelt leeftijd hierbij?

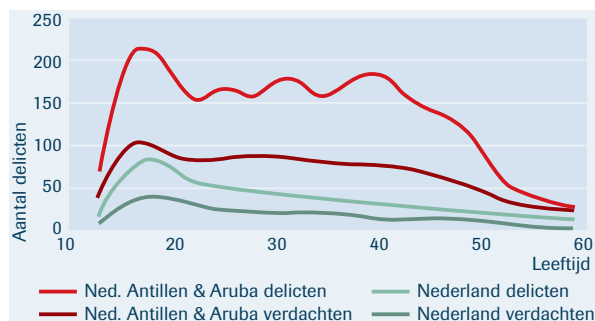
Onderzoeksvragen

De volgende vragen staan centraal:

- in welke mate zijn de verschillende herkomstgroepen vertegenwoordigd in verschillende soorten delicten?
- hoe ziet het patroon van de leeftijdsspecifieke criminaliteitscijfers van de verschillende herkomstgroepen eruit voor de verschillende delicttypen?
- in welke mate kan de kans op het verdacht zijn van een bepaald delicttype worden verklaard door de etnische herkomst van de personen in kwestie?

Criminaliteit en herkomst

Bij ongeveer een derde van alle delicten is de verdachte een niet-westerse allochtoon en is het aandeel vermogensdelicten met geweld veel hoger dan het aandeel in het totale aantal delicten, namelijk 61%. De geregistreerde criminaliteitscijfers zijn het hoogst bij Antillianen, gevolgd door Marokkanen. Antillianen worden relatief vaak verdacht van drugsdelicten, wapendelicten en vermogensdelicten met geweld, Marokkanen van vermogensdelicten, bedreiging, vernieling en verstoring van de openbare orde. Surinamers worden relatief vaak verdacht van verkeersmisdrijven en drugs- en wapendelicten. Turken, die van de grote vier 'klassieke' niet-westerse

Age-crime curves

herkomstgroepen het minst vaak verdacht worden van een misdrijf, worden relatief vaak verdacht van verkeersmisdrijven en wapendelicten.

Criminaliteit en leeftijd

Zogenaemde *age-crime curves* laten zien dat de criminaliteitscijfers bij Marokkanen tussen 15 en 19 jaar uitzonderlijk hoog zijn in vergelijking met de andere herkomstgroepen, en dat de criminaliteitscijfers bij Antillianen hoog blijven tussen 20 en 40 jaar. Over het algemeen neemt de criminaliteit op jonge leeftijd toe en daalt deze weer bij dertigers. Jongeren worden vaker verdacht van vermogensdelicten (zonder geweld) en van vernieling en verstoring van de openbare orde; verdachten van bedreiging, verkeersmisdrijven en drugsdelicten zijn gemiddeld ouder.

Kans op verdenking

Hoe groot is nu de kans verdacht te worden van een misdrijf? Uit regressieanalyses waarbij gecorrigeerd werd voor een aantal sociaal-economische achtergrondkenmerken, is gebleken dat bij vrijwel alle delicttypen de personen behorende tot de grote vier niet-westerse allochtone herkomstgroepen een significant grotere kans hebben om verdacht te worden van een misdrijf dan autochtonen. Dit geldt voor de eerste én de tweede generatie, voor volwassenen én minderjarigen.

ZIE VOOR BIBLIOGRAFISCHE GEGEVENS PAGINA 17 EN 18.

Een allochtoon is een persoon van wie ten minste één ouder in het buitenland is geboren. Een eerstegeneratieallochtoon is een *in het buitenland* geboren persoon met ten minste één in het buitenland geboren ouder. Een tweedegeneratieallochtoon is een *in Nederland* geboren persoon met ten minste één in het buitenland geboren ouder. Op 1 januari 2007 waren de vier grootste in Nederland woonachtige niet-westerse allochtone herkomstgroepen: Turken (368.600), Surinamers (333.500), Marokkanen (329.500) en Antillianen (130.000).

Handhaving van het milieurecht

Onderzoekers van de vakgroep Bestuursrecht en Bestuurskunde van de Rijksuniversiteit Groningen en onderzoeks-bureau Pro Facto voerden een onderzoek uit naar situaties waarin de inzet van bestuursrechtelijke en/of strafrechtelijke middelen effectief zijn bij de handhaving van het milieurecht.

Inzet van strafrechtelijke en/of bestuurlijke middelen

Voor de handhaving van de milieuwetgeving is een pakket strafrechtelijke en bestuursrechtelijke instrumenten beschikbaar. De keuze voor de inzet van een van deze instrumenten of een combinatie ervan kan worden bepaald door inzicht in de effectiviteit van dat middel in de gegeven situatie. In dit onderzoek is een beslismodel ontworpen waarmee gekozen kan worden voor de inzet van een bepaalde handhavingstrategie in een bepaalde situatie.

Maatstaven voor de effectiviteit van milieuhandhaving

Milieuhandhaving kan als effectief worden beschouwd als de overtreding is beëindigd, als milieuschadelijke gevolgen ongedaan gemaakt zijn en als er geen recidive is opgetreden. Op basis van deze criteria is een beslismodel ontwikkeld, waarmee is onderzocht in hoeverre er effectief is opgetreden bij 58 overtredingen van milieuvoorschriften door bedrijven. Van elke casus zijn de dossiers bestudeerd, daarnaast zijn betrokken handhavers geïnterviewd. De uitkomsten van deze *case studies* zijn gebruikt voor het verfijnen van het beslismodel.

Voorkomen van recidive

In een derde van de onderzochte overtredingen is niet gehandhaafd zoals op grond van het beslismodel verwacht mocht worden. In de meeste gevallen is alleen bestuurlijk gehandhaafd, terwijl een combinatie van strafrecht en bestuursrecht hét aangewezen middel was. In deze gevallen was er veel recidive die mogelijk voorkomen had kunnen worden als naast het strafrecht ook het bestuursrecht was ingeschakeld. Ook lik-op-stukbeleid is een effectief middel om recidive te voorkomen. Gebleken is dat dwangmiddelen zelden worden toegepast, terwijl deze wel effectief kunnen zijn bij het voorkomen van milieu-overtredingen.

Samenwerking tussen bestuur en OM

In gevallen waarin het beslismodel samenwerking tussen bestuur en OM voorschrijft, blijft deze te vaak achterwege. Alleen in zware zaken, bij aanhoudende recidive of duidelijk malafide bedrijven blijkt samenwerking plaats te vinden.

ZIE VOOR BIBLIOGRAFISCHE GEGEVENS PAGINA 17 EN 18.

Consultatiepraktijk bij wetgeving in Nederland

Voordat nieuwe wetgeving in de ministerraad wordt behandeld, wordt er eerst advies over ingewonnen bij externe deskundigen. Dit wordt ‘consultatie’ genoemd. In het kader van het programma Bruikbare Rechtsorde heeft het WODC onderzoek laten doen naar de kwantiteit en de kwaliteit van de gevraagde adviezen.

Literatuuronderzoek en empirisch onderzoek

Op basis van literatuuronderzoek is vastgesteld wat consultatie inhoudt en aan welke kwaliteitseisen deze moet voldoen. Daarna is een kleinschalige representatieve enquête gehouden bij alle ministeries in Nederland, gevolgd door diepte-interviews bij een selectie van zes ministeries.

Waarom consulteren?

Bij consultaties worden belanghebbenden en deskundigen om advies gevraagd over voorgenomen regelgeving. Doel hiervan is het versterken van de kwaliteit van de wetgeving door het vooraf organiseren van kritiek. Door consultaties komt de wetgever meer te weten over de vermoedelijke effecten van voorgenomen regelgeving en over mogelijke alternatieven. Ook worden de verschillende belangen zo in kaart gebracht, en kan duidelijk worden of er voldoende draagvlak voor de nieuwe regelgeving bestaat. Verder dienen de consultaties om controle uit te oefenen op de correctheid van de ambtelijke voorbereiding van beleid en regelgeving. Tot slot worden uitvoeringsorganisaties en publiek op deze wijze voorgelicht over de nieuwe regelgeving.

Vragen naar de bekende weg

Uit het empirisch onderzoek is gebleken dat – hoewel niet wettelijk verplicht – consultaties vaak voorkomen. Ze worden doorgaans automatisch ingezet, waarbij gekozen wordt voor groepen waarvan het standpunt al bekend is. Daardoor kan een eenzijdig beeld van de werkelijkheid ontstaan. Consultaties door ministeries worden onvoldoende benut voor

het organiseren van kritiek op hun beleid. Ze leiden doorgaans niet tot de keuze voor alternatieven of het schrappen van een voorgenomen regeling.

Over de consultatietechniek wordt nog weinig nagedacht. Gespecialiseerde handleidingen voor consultatie ontbreken. De consultaties hebben meestal dezelfde vorm en steeds worden dezelfde groepen van respondenten ondervraagd. Andere technieken zijn nodig, wanneer minder goed georganiseerde burgers bij de consultaties betrokken worden.

Consultatiebeleid

Op basis van *best practices* in de literatuur en de consultatiehandleidingen uit verschillende landen formuleerden de onderzoekers de volgende aandachtspunten.

- Consultatiebeleid is nodig om houvast te hebben bij het maken van keuzes over te raadplegen personen of instanties.
- Consultaties moeten worden geëvalueerd en consultatiemethoden en -technieken moeten een vast onderdeel worden in de opleiding tot wetgevingsjurist.
- Consultaties zouden waar nodig gericht moeten zijn op brede lagen van de bevolking en moeten laagdrempelig zijn.
- Geconsulteerde personen en de resultaten van consultaties moeten kenbaar zijn via publiek toegankelijke internetpublicaties.

ZIE VOOR BIBLIOGRAFISCHE GEGEVENS PAGINA 17 EN 18.

Lenen voor rechtsbijstand – maar hoe zit het met de aflossing?

Het kabinet-Balkenende IV overweegt wijzigingen in het stelsel van rechtsbijstand om daarmee een structurele besparing van 50 miljoen euro realiseren. Als dat de invoering van een leenstelsel zou zijn, dan is de vraag of potentiële gebruikers van rechtsbijstand over voldoende aflossingscapaciteit beschikken.

Koppeling van gegevens

In dit verkennende onderzoek is antwoord gezocht op de vraag of de huidige gebruikers van gesubsidieerde rechtsbijstand al dan niet over voldoende geld beschikken om een eventuele lening voor het verkrijgen van rechtsbijstand af te kunnen lossen. Onderzocht is of de huidige gebruikers van gesubsidieerde rechtsbijstand overeenkomstige kenmerken vertonen met bevolkingsgroepen die minder of geen aflossingscapaciteit hebben. Hiertoe zijn gegevens uit verschillende bronnen aan elkaar gekoppeld en statistisch geanalyseerd, namelijk gegevens over afgegeven civiele toevoegingen uit het Gefinancierde Rechtsbijstand Administratie Systeem (GRAS) en gegevens over kenmerken van de gebruikers van die toevoegingen uit het Sociaal Statistisch Bestand van het CBS.

Inkomenspositie van gebruikers van gesubsidieerde rechtsbijstand

De doelgroep van de Wet op de rechtsbijstand (Wrb) heeft een kwetsbare inkomenspositie. Een zwakke arbeidsmarktpositie ligt daaraan ten grondslag. Deze hangt samen met de sociaaldemografische kenmerken van de gebruikers van gesubsidieerde rechtsbijstand. Vrouwen, eerstegeneratieallochtonen van niet-westerse herkomst, alleenstaanden en eenoudergezinnen met jonge kinderen zijn sterk vertegenwoordigd. Ook is er weinig kans op verbetering van deze kwetsbare financiële positie doordat de gebruikers van civiele toevoegingen vaker dan gemiddeld personen zijn met een bijstands- of arbeidsongeschiktheidsuitkering. Daardoor hebben

ze een hoog armoederisico respectievelijk een lage kans op terugkeer naar een baan. Deze groepen hebben langdurig een laag inkomen.

Soorten juridische problemen

Civiele toevoegingen betreffen vooral het personen- en familierecht (echtscheidingen) en het bestuursrecht (sociale-zekerheidsrecht en vreemdelingenrecht). Er is duidelijk verband tussen de kenmerken van de gebruikers van toevoegingen en de juridische problemen in kwestie. Uitkeringsgerechtigden hebben bijvoorbeeld vaker toevoegingen op het terrein van sociaal zekerheidsrecht en vrouwen vaker op het terrein van personen- en familierecht.

Onvoldoende aflossingscapaciteit

Aflossingscapaciteit veronderstelt een vrij besteedbaar inkomen boven een bestaansminimum, waarmee een schuld kan worden afgelost. Veel gebruikers van civiele toevoegingen verkeren in een kwetsbare financiële positie waar ook op termijn geen gunstige veranderingen in zullen optreden. De condities voor een leenstelsel zijn dus niet gunstig gezien de kenmerken van de huidige gebruikers van gesubsidieerde rechtsbijstand.

ZIE VOOR BIBLIOGRAFISCHE GEGEVENS PAGINA 17 EN 18.

Analyse van de klachtendatabase van de Ombudsman met een genetisch algoritme

In 2007 bestond de Nationale Ombudsman 25 jaar. Ter gelegenheid van dit jubileum had dit Hoge College van Staat behoefte aan inzicht in trends met betrekking tot klachten en klachtafhandeling. Het WODC heeft de klachtendatabase geanalyseerd. Een combinatie van conventionele databasetechnieken en *datamining* op basis van een genetisch algoritme heeft ervoor gezorgd dat nieuwe dwarsverbanden tussen gegevens gevonden werden.

Klachtendatabase van de Nationale Ombudsman

De Nationale Ombudsman behandelt klachten met betrekking tot bijna alle overheidsinstanties. Jaarlijks ontvangt de Ombudsman duizenden klachten. De gegevens over de klager, de instantie waar de klacht betrekking op heeft, de klacht en de afhandeling ervan zijn opgeslagen in een relationele database. De data zijn afkomstig uit 143.847 dossiers, ingediend door 115.099 klagers.

Combinatie van databasetechnieken

Om de database te analyseren, is een combinatie van technieken toegepast: een conventionele techniek waarbij vragen over feitelijkheden gesteld werden aan de database, en *datamining* waarbij een genetisch algoritme werd ingezet om de vragen te beantwoorden. De *datamining*-vragen waren:

- wat voor klachten kunnen aangemerkt worden als succesvol afgehandeld?
- welke 'profielen' van interessante klachten kunnen we onderscheiden?

De gevonden profielen zijn voorgelegd aan experts van de Ombudsman, die vervolgens hebben kunnen aangeven welke delen van de database interessant waren om verder te exploreren. De combinatie van deze twee technieken en de begeleiding door experts van de Ombudsman hebben geleid tot interessante resultaten.

Onderzoekresultaten

Er is een verschuiving waarneembaar van een afhandeling van klachten door geschreven rapporten naar interventies. De zoektocht naar profielen heeft onder andere opgeleverd, dat klachten over een lange behandelingsduur vaak door een interventie worden opgelost, en dat veelklagers niet succesvoller zijn dan eenmalige klagers. Verder is gebleken dat de beste intermediairs voor het indienen van een klacht stichtingen zijn – het merendeel van de door deze intermediairs ingebrachte klachten werden geheel gegrond verklaard.

ZIE VOOR BIBLIOGRAFISCHE GEGEVENS PAGINA 17 EN 18.

Datamining houdt in dat in grote hoeveelheden geautomatiseerde en gestructureerde gegevens gezocht wordt naar patronen en relaties in die gegevens. Zo kunnen dwarsverbanden gelegd worden die anders niet aan het licht zouden komen. Er worden specifieke zoekstrategieën gebruikt, zoals de toepassing van een genetisch algoritme dat de 'zoekruimte' efficiënt en effectief 'doorloopt'. Genetische algoritmen zijn zoekstrategieën gebaseerd op evolutionaire principes.

Bronvermelding van het beschreven onderzoek

Malafide activiteiten in de vastgoedsector

- Ferwerda, H, R. Staring, E. de Vries Robbé, J. van de Bunt, Malafide activiteiten in de vastgoedsector – Een exploratief onderzoek naar aard, actoren en aanpak. Amsterdam (2007): Uitgeverij SWP. Uitgevoerd door: Advies- en Onderzoeksgroep Beke, Erasmus Universiteit Rotterdam, wOdc.

Opvang onder dwang, drang of reguliere detentie? Evaluatie van de SOV-maatregel

- Koeter, M.W.J., M. Bakker, Effectevaluatie van de Strafrechtelijke Opvang Verslaafden (SOV) Den Haag (2007): Boom Juridische Uitgevers, Uitgevoerd door: wOdc, AIAR Amsterdam. Onderzoek en beleid, nr. 259

De wereld achter de wietteelt

- Spapens, A.C.M., H.G. van de Bunt, L. Rastovac, C. Miralles Suero (medew.), De wereld achter de wietteelt. Den Haag (2007): Boom Juridische Uitgevers. Uitgevoerd door: wOdc, Erasmus Universiteit Rotterdam, Faculteit der Rechtsgeleerdheid, Universiteit van Tilburg, Departement Strafrecht. Onderzoek en beleid, nr. 258

Georganiseerde criminaliteit op St. Maarten

- Verhoeven, M.A., R.J. Bokhorst, F.L. Leeuw, S. Bogaerts, P.C.M. Schotborgh-Van de Ven, R.M. Allen (medew.), B. van Leeuwen (medew.), Georganiseerde criminaliteit en rechtshandhaving op St. Maarten. Den Haag (2007): Boom Juridische Uitgevers. Uitgevoerd door: wOdc, Forensic Services Caribbean.

Opsporing georganiseerde criminaliteit

- Bunt, H.G. van de, E.R. Kleemans, C.J. de Poot (medew.), R.J. Bokhorst (medew.), M. Huikeshoven (medew.), R.F. Kouwenberg (medew.), M. van Nassou (medew.), R. Staring (medew.), Georganiseerde criminaliteit in Nederland; derde rapportage op basis van de Monitor Georganiseerde Criminaliteit. Den Haag (2007): Boom Juridische Uitgevers. Uitgevoerd door: wOdc, Erasmus Universiteit. Onderzoek en beleid, nr. 252

Carrières in de georganiseerde misdaad

- Kleemans, E.R., C.J. de Poot, S.N. Kalidien (medew.), R.F. Kouwenberg (medew.), M. van Nassou (medew.), Criminele carrières in de georganiseerde misdaad. Den Haag (2007): wOdc. Cahier 2007-13

Prostitutie in Nederland sinds de opheffing van het algemeen bordeelverbod

- Biesma, S., R. van der Stoep, H. Naayer, B. Bieleman, Verboden bordelen – Evaluatie opheffing bordeelverbod: niet-legale prostitutie. Groningen (2007): IntraVal, wOdc.
- Daalder, A.L., Prostitutie in Nederland na opheffing van het bordeelverbod. Den Haag (2007): wOdc/Bju. Onderzoek en beleid 249
- Dekker, H., R. Tap, G. Homburg, Evaluatie opheffing bordeelverbod – De sociale positie van prostituees 2006. Amsterdam (2007): Regioplan beleidsonderzoek, wOdc.
- Flight, S., P. Hulshof, P. van Soomeren, P. Soorsma, Evaluatie opheffing bordeelverbod – Gemeentelijk beleid. Amsterdam (2007): DSP-groep, wOdc.

Delicttypen, etnische herkomst en leeftijd

- Jennissen, R.P.W., M. Blom, Allochtone en autochtone verdachten van verschillende delicttypen nader bekeken. Den Haag (2007): wOdc. Cahier, 2007-4

Handhaving van het milieurecht

- Struiksma, N., J. de Ridder, H.B. Winter, De effectiviteit van bestuurlijke en strafrechtelijke handhaving van milieuwetgeving. Den Haag (2007): Boom Juridische Uitgevers. Uitgevoerd door: wOdc, Rijksuniversiteit Groningen, Pro Facto. Onderzoek en beleid 253

Consultatiepraktijk in Nederland

- Popelier, P., R. van Gestel, K. van Aeken, V. Verlinden, P. van Humbeeck, Consulteren over ontwerp-regelgeving: alibi voor vrijblijvendheid of prikkel tot actie? Een inventarisatie van de Nederlandse consultatiepraktijk. Antwerpen (2007): Universiteit Antwerpen, Universiteit van Tilburg, wOdc.

Lenen voor rechtsbijstand – maar hoe zit het met de aflossing?

- Maas, G.C., E. Niemeijer, Gebruikers van gesubsidieerde rechtsbijstand; kenmerken, problemen en inkomenspositie. Den Haag (2007): wOdc. Cahier, 2007-10

Analyse van de klachtendatabase van de Ombudsman met een genetisch algoritme

- Dijk, J. van, F. Leeuw, R. Choenni, Klachtenprofielen, trefkansen en intermediairs: de Nationale Ombudsman tussen 1985 en 2006, In: *Werken aan Behoorlijkheid: congresbundel 25-jarig bestaan van de Nationale Ombudsman*, Den Haag (2007): Boom Juridische Uitgevers, pp. 297-327

2000

PUBLICITIES

Zie voor een beschrijving van het onderzoek en de integraal te downloaden rapporten www.wodc.nl

WODC-publicaties 2007

ONDERZOEK EN BELEID

In de reeks Onderzoek en beleid zijn opgenomen:

- intern uitgevoerd onderzoek
- door (of in samenwerking met) externe opdrachtnemers uitgevoerd onderzoek (nrs. 248, 250, 251, 252, 253, 255, 257, 258 en 259)
- **Godslastering, discriminerende uitingen wegens godsdienst en haatuitingen; een inventariserende studie**
Stokkom, B.A.M. van, H.J.B. Sackers, J.-P. Wils
Den Haag, Boom Juridische uitgevers, 2007
Uitgevoerd door: Radboud Universiteit, Centrum voor Ethiek
Onderzoek en beleid, nr. 248
- **Prostitutie in Nederland na opheffing van het bordeelverbod**
Daalder, A.L.
Den Haag, Boom Juridische uitgevers, 2007
Onderzoek en beleid, nr. 249
- **Prostitution in the Netherlands since the lifting of the brothel ban**
Daalder, A.L.
Den Haag, Boom Juridische uitgevers, 2007
Onderzoek en beleid, nr. 249a
- **Ontwikkelingen in de maatschappelijke participatie van allochtonen; een theoretische verdieping en een thematische verbreding van de Integratiekaart 2006**
Jennissen, R.P.W., J. Oudhof (red.)
Den Haag, Boom Juridische uitgevers, 2007
Uitgevoerd door: WODC, CBS
Onderzoek en beleid, nr. 250
- **Helingspraktijken onder de loep; impressies van helingcircuits in Nederland**
Mheen, D. van (red.), P. Gruter (red.), P. Kruize, B. Rovers, M. Stoele
Den Haag, Boom Juridische Uitgevers, 2007
Uitgevoerd door: WODC, IVO, BTVO, Ateno
Onderzoek en beleid, nr. 251
- **Georganiseerde criminaliteit in Nederland; derde rapportage op basis van de Monitor Georganiseerde Criminaliteit**
Bunt, H.G. van de, E.R. Kleemans, C.J. de Poot (medew.), R.J. Bokhorst (medew.), M. Huikeshoven (medew.), R.F. Kouwenberg (medew.), M. van Nassou (medew.), R. Staring (medew.)
Den Haag, Boom Juridische Uitgevers, 2007
Uitgevoerd door: WODC, Erasmus Universiteit
Onderzoek en beleid, nr. 252
- **De effectiviteit van bestuurlijke en strafrechtelijke handhaving van milieuwetgeving**
Struiksma, N., J. de Ridder, H.B. Winter
Den Haag, Boom Juridische Uitgevers, 2007
Uitgevoerd door: WODC, Rijksuniversiteit Groningen, Pro Facto
Onderzoek en beleid, nr. 253
- **Het recht in betere tijden; over de werking van interventies ter versnelling van de civiele procedures (proefschrift)**
Eshuis, R.J.J.
Den Haag, WODC, 2007
Onderzoek en beleid, nr. 254
- **Criminaliteit en Rechtshandhaving 2006**
Heide, W. van der (red.), A.Th..J. Eggen (red.), W.M. de Jongste, H.W.J.M. Huys, A.M. van der Laan, S. Bogaerts, N.E. de Lange, S.N. Kalidien, D.E.G. Moolenaar, P.R. Smit
Den Haag, WODC, 2007
Uitgevoerd door: WODC, CBS
Onderzoek en beleid, nr. 255

- **Monitor veelplegers; jeugdige en zeer actieve volwassen veelplegers in kaart gebracht**
Tollenaar, N., R.F. Meijer, G.L.A.M. Huijbrechts, S. el Harbachi
Den Haag, WODC, 2007
Onderzoek en beleid, nr. 256
- **Criminal Victimization in International Perspective Key findings from the 2004-2005 ICVS and EU ICS**
Dijk, J. van, J. van Kesteren, P. Smit
Den Haag, WODC, 2007
Uitgevoerd door: WODC, Tilburg University, UNICRI, United Nations Office on Drugs and Crime
Onderzoek en beleid, nr. 257
- **De wereld achter de wietteelt**
Spapens, A.C.M., H.G. van de Bunt, L. Rastovac, C. Miralles Suero (medew.)
Den Haag, Boom Juridische Uitgevers, 2007
Uitgevoerd door: WODC, Erasmus Universiteit Rotterdam, Faculteit der Rechtsgeleerdheid, Universiteit van Tilburg, Departement Strafrecht
Onderzoek en beleid, nr. 258
- **Effectevaluatie van de Strafrechtelijke Opvang Verslaafden (SOV)**
Koeter, M.W.J., M. Bakker
Den Haag, Boom Juridische Uitgevers, 2007
Uitgevoerd door: WODC, AIAR Amsterdam
Onderzoek en beleid, nr. 259

CAHIERS

In de reeks Cahiers zijn opgenomen:

- intern uitgevoerd onderzoek
- door (of in samenwerking met) externe opdrachtnemers uitgevoerd onderzoek (nr. 2007-2, 2007-9, 2007-11, 2007-14)
- **Eergerelateerd geweld in Groot-Brittannië, Duitsland en Turkije; een overzicht van informatie inzake aard, omvang en aanpak**
Kromhout, M.H.C. (red.), A.S. van Rijn, E.M.Th. Beenackers, I. Kulu-Glasgow
Den Haag, WODC, 2007
Cahier, 2007-1
- **Samenspannen tegen XTC; eindevaluatie van de XTC-nota**
Neve, R.J.M., M.M.J. van Ooyen-Houben, J. Snippe, B. Bieleman
Den Haag, WODC/ IntraVal, 2007
Cahier, 2007-2
- **Integratiebeleid rijksoverheid onderzocht; een synthese van resultaten uit evaluatie- en monitoringonderzoek 2003-2006**
Kulu-Glasgow, I., F.L. Leeuw, E. Uiters, R.V. Bijl
Den Haag, WODC, 2007
Cahier, 2007-3
- **Allochtone en autochtone verdachten van verschillende delicttypen nader bekeken**
Jennissen, R.P.W., M. Blom
Den Haag, WODC, 2007
Cahier, 2007-4
- **Psychometrische kwaliteiten van de Recidive Inschattingsschalen (RISc); interbeoordelaarsbetrouwbaarheid, interne consistentie en congruente validiteit**
Knaap, L.M. van der, L.E.W. Leenarts, L.T.J. Nijssen
Den Haag, WODC, 2007
Cahier, 2007-5

- **Mediation monitor 2007; tussenrapportage**
Reitsma, J., M. Tumewu, M. ter Voert
Den Haag, WODC, 2007
Cahier 2007-6
- **Criminogene problemen onder daders die in aanmerking komen voor gedragsinterventies**
Knaap, L.M. van der, G. Weijters, S. Bogaerts
Den Haag, WODC, 2007
Cahier, 2007-7
- **Geschilprocedures en rechtspraak in cijfers 2005**
Erp, J.G. van, E. Niemeijer, M.J. ter Voert, R.F. Meijer (red.)
Den Haag, WODC, 2007
Cahier 2007-8
- **Justitie en demografie: over ontgroening, vergrijzing en verkleuring; veranderingen in bevolkingssamenstelling en de gevolgen voor justitie**
Laan, A.M. van der, L. Vervoorn, N. van Nimwegen, F.L. Leeuw (red.)
Den Haag, WODC, NIDI, 2007
Cahier 2007-9
- **Gebruikers van gesubsidieerde rechtsbijstand; kenmerken, problemen en inkomenspositie**
Maas, G.C., E. Niemeijer
Den Haag, WODC, 2007
Cahier, 2007-10
- **PrognoseModel Justitiële ketens 2006: onderdelen Civiel en Bestuur; beschrijving van het verbetertraject 2005/2006**
Leertouwer, E.C., F.P. van Tulder, B.J. Diephuis, M. Folkeringa, M. van Gammeren-Zoetewij
Den Haag, WODC, Raad voor de Rechtspraak, 2007
Cahier, 2007-11
- **Naar een 'bruikbare rechtsorde'; bijdragen uit de sociale wetenschap**
Croes, M.T.
Den Haag, WODC, 2007
Cahier, 2007-12
- **Criminele carrières in de georganiseerde misdaad**
Kleemans, E.R., C.J. de Poot, S.N. Kalidien (medew.), R.F. Kouwenberg (medew.), M. van Nassou (medew.)
Den Haag, WODC, 2007
Cahier, 2007-13
- **Capaciteitsbehoefte justitiële ketens 2012; beleidsneutrale ramingen**
Moolenaar, D.E.G., E.C. Leertouwer, F.P. van Tulder, B. Diephuis
Den Haag, WODC, Raad voor de rechtspraak, 2007
Cahier, 2007-14
- **Moord en doodslag in Nederland 1998 en 2002-2004**
Smit, P.R., P. Nieuwbeerta
Den Haag, WODC/NSCR, 2007
Cahier, 2007-15
- **Motivatie te meten? Een inventarisatie van instrumenten om intrinsieke motivatie te meten bij drugsverslaafde justitiabelen**
Leenarts, L.E.W., L.M. van der Knaap
Den Haag, WODC, 2007
Cahier, 2007-16
- **Huiselijk geweld en herkomstland; een verkennend onderzoek naar de incidentie van huiselijk geweld en allochtone daders en slachtoffers**
Willemsen, F.
Den Haag, WODC, 2007
Cahier, 2007-17

FACTSHEETS

wodc-factsheets is een nieuwe serie. Zij bieden in beknopte vorm onderzoeksresultaten of goed toegankelijke samenvattingen van het onderzoekswerk dat door, of onder regie van het wodc wordt verricht. Van een aantal Factsheets is een Engelse vertaling verschenen. Nog niet alle Factsheets van 2007 zijn openbaar geworden.

- **Zelfgerapporteerde jeugdcriminaliteit: risico's en bescherming** (*Factsheet 2007-1*)

- **Integratiebeleid etnische minderheden** (*Factsheet 2007-2*)
- **Monitor Jeugd terecht 2007** (*Factsheet 2007-3*)
- **Gebruikers van gesubsidieerde rechtsbijstand; inzichten in kenmerken, problemen en inkomenspositie** (*Factsheet, 2007-4*)
- **Kosten en financiering van rechtsbijstand** (*Factsheet, 2007-6*)
- **Recidivemeting Glen Mills; de uitstroomresultaten van de Glen Mills School in termen van strafrechtelijke recidive** (*Factsheet, nr. 2007-7*)
- **Voorspelling van het recidivegevaar van elektronisch gedetineerden** (*Factsheet, 2007-8*)
- **Recidive na discriminatie; een onderzoek naar de strafrechtelijke recidive onder daders van discriminatiedelicten** (*Factsheet, 2007-9*)

OVERIG WODC

- **Drug situation 2006 - The Netherlands; report to the EMCDDA**
Laar, M. van, G. Cruets, A. van Gageldonk, E. Croes, M. van Ooyen-Houben, R. Meijer, T. Ketelaars
Utrecht, Trimbos-instituut/WODC, 2007
- **Georganiseerde criminaliteit en rechtshandhaving op St. Maarten**
Verhoeven, M.A., R.J. Bokhorst, F.L. Leeuw, S. Bogaerts, P.C.M. Schotborgh-Van de Ven, R.M. Allen (medew.), B. van Leeuwen (medew.)
Den Haag, Boom Juridisch uitgevers, WODC, Forensic Services Caribbean, 2007
- **Immigrant integration indicators; proposals for contributions to the formulation of a system of common intgration indicators**
Den Haag, WODC, 2007

- **Nationale Drug Monitor: jaarbericht 2006**
Laar, M.W. van, A.A.N. Cruets, J.E.E. Verdurmen, M.M.J. van Ooyen-Houben, R.F. Meijer (red.)
Utrecht, Trimbos-instituut, 2007

EXTERN VERRICHT ONDERZOEK

Dit betreft de externe onderzoeken die niet in de reeksen Onderzoek en beleid of Cahiers zijn gepubliceerd.

- **Aard en omvang verkrijgbaarheid van verboden slag-, steek- en stootwapens in Nederland**
Dijkshoorn, B.A., F.J. Erkens, S. Heij, H.M.P. Kersten, A. Ponjee
Amsterdam, Holland Integrity Group B.V., Teleport Towers, 2007
- **Consulteren over ontwerp-regelgeving: alibi voor vrijblijvendheid of prikkel tot actie? Een inventarisatie van de Nederlandse consultatiepraktijk**
Popelier, P., R. van Gestel, K. van Aeken, V. Verlinden, P. van Humbeek
Antwerpen/Tilburg, Universiteit Antwerpen, Universiteit van Tilburg, 2007
- **Derde Evaluatie van de Algemene wet bestuursrecht 2006 Toepassing en effecten van de Algemene wet bestuursrecht 2002-2006**
Commissie Evaluatie Awb III (voorzitter J.W. IJssink)
Den Haag, Boom Juridische uitgevers, 2007
-**Deelrapport 1: Feitenvaststelling in beroep**
Barkhuysen, T., L.J.A. Damen, K.J. de Graaf e.a.
Den Haag, Boom Juridische uitgevers, 2007
-**Deelrapport 2: Awb-procedures vanuit het gezichtspunt van de burger**
Laemers, M.T.A.B., L.E. de Groot-van Leeuwen, R. Fredriks
Den Haag, Boom Juridische uitgevers, 2007
-**Deelrapport 3: De Europese agenda van de Awb**
Widdershoven, R.J.G.M., M.J.M. Verhoeven, S. Prechal e.a.
Den Haag, Boom Juridische uitgevers, 2007

- **Deelrapport 4: Definitieve geschilbeslechting door de bestuursrechter**
Schueler, B.J., J.K. Drewes, F.T. Groenewegen e.a.
Den Haag, Boom Juridische uitgevers, 2007
- **Deelrapport 5: Klagen bij bestuursorganen**
Winter, H.B., A. Middelkamp, M. Herweijer
Den Haag, Boom Juridische uitgevers, 2007
- **Eerste fase evaluatie Wet bescherming persoonsgegevens; literatuuronderzoek en knelpuntenanalyse**
Zwenne, G.-J., A-W. Duthler, M. Groothuis, H. Kielman, W. Koelewijn, L. Mommers
Leiden, eLaw@Leiden, Centrum voor Recht in de Informatiemaatschappij, Afdeling Staats- en Bestuursrecht, Universiteit Leiden, Duthler Associates, 2007
- **Effectevaluatie van de Strafrechtelijke Opvang Verslaafden (SOV)**
Koeter, M.W.J., M. Bakker
Amsterdam, AIAR Amsterdam, 2007
- **Eindverslag pilotonderzoek; theorie, crimineel gedrag en interventie**
Oorsouw, W.M. van, Th.B.C. Poiesz
Tilburg, TiasNimbas Business School, 2007
- **Evaluatie afgifte VOG NP; rapport over een onderzoek naar de gecentraliseerde afgifte van de Verklaring Omtrent Gedrag Natuurlijke Personen**
Valk, M.C., H. Roth, M. Haak, X. Sam-Sin
Amsterdam, Ergo Bureau voor Markt-en Beleidsonderzoek, 2006
- **Evaluatie afgifte VOG RP; rapport over een onderzoek naar de afgifte van de Verklaring Omtrent het Gedrag Rechtspersonen**
Roth, H., M.C. Valk, M. Haak, X. Sam-Sin
Amsterdam, Ergo Bureau voor Markt-en Beleidsonderzoek, 2006
- **Evaluatie Detentieconcept Lelystad**
Post, B., S. Stolz, F. Miedema
Nijmegen, ITS, 2007
- **Evaluatie justitiële interventies schoolverzuim**
Burik, A.E. van, E.R. Elderman, A.M. Persoon, E.A. Rutten
Woerden, Adviesbureau Van Montfoort, 2007
- **Evaluatie opheffing bordeelverbod; gemeentelijk beleid**
Flight, S., P. Hulshof, P.van Soomeren, P. Soorsma
Amsterdam, DSP-groep, 2006
- **Evaluatie opheffing bordeelverbod: de sociale positie van prostituees 2006**
Dekker, H., R. Tap, G. Homburg
Amsterdam, Regioplan beleidsonderzoek, 2006
- **Evaluatie privacygedragscode particuliere recherchebureaus**
Bos, J., S. Dekkers, G.H.J. Homburg
Amsterdam, Regioplan, 2007
- **Evaluatie Wet Bibob; eenmeting**
Voogd, M.C. de, F. Doornbos, L.C.L. Huntjens
Utrecht, Berenschot Public Management, 2007
- **Evaluatie Wet verevening pensioenrechten bij scheiding**
Kok, L., J. van der Sluis, D. Hollanders, I. Witte, L. Zonnenberg (medew.), D. Zult (medew.)
Amsterdam, SEO Economisch Onderzoek, 2007
- **Ex ante evaluatie van videoconferencing in het strafrecht en vreemdelingenbewaringszaken**
Analyse van kosten en baten
Ende, M. van der, S. Rienstra, A. Slob, A. Uwland,
Rotterdam, Ecorys, Arbeid en Sociaal Beleid, 2007
- **Geschillenbeslechting en collectief rechtenbeheer; over tarieven, transparantie en tribunalen in het auteursrecht**
Hugenholtz, P.B., D.J.G. Visser, A.W. Hins, W.D.H. Asser (medew.), N. Winthagen (medew.)
Amsterdam/Leiden, Universiteit Amsterdam, Instituut voor Informatierecht, Universiteit Leiden, WODC, 2007

- **Gezondheidszorg in het gevang; onderzoek naar vraag en aanbod van justitiële tweedelijns gezondheidszorg**
Wijngaart, M. van de, B. Post
Nijmegen, ITS, Radboud Universiteit Nijmegen, 2007
- **Handboek internationaal recht (subsidie)**
Horbach, N., R. Lefeber, O. Ribbelink (red.)
Den Haag, Asser Press, 2007
- **Harde aanpak, hete zomer; een onderzoek naar de ontmanteling van hennepkwekerijen in Nederland**
Wouters, M., D.J. Korf, B. Kroeske, P. van Ginkel (medew.), S. Koet (medew.), S. Place (medew.), B. Yesilgöz (medew.)
Amsterdam, Rozenberg Publishers, 2007
- **Identiteitsfraude: een afbakening; een internationale begripsvergelijking en analyse van nationale strafbepalingen**
Vries, U.R.M.Th. de, H. Tigchelaar, M. van der Linden, A.M. Hol
Utrecht, Universiteit Utrecht, Departement Rechtsgeleerdheid, Disciplinegroep Rechtstheorie, 2007
- **Inzicht in toezicht; de uitvoering van toezicht door de Reclassering**
Abraham, M., B. van Dijk, M. Zwaan
Amsterdam, DSP-groep, 2007
- **ISD en SOV vergeleken; eerste inventarisatie meerwaarde inrichting voor stelselmatige daders boven eerdere strafrechtelijke opvang voor verslaafden**
Biesma, S., M. van Zwieten, J. Snippe, B. Bieleman
Groningen/Rotterdam, IntraVal, 2006
- **Je bedrijf of je leven; aard en aanpak van afpersing van het bedrijfsleven**
Leiden, I. van, E. de Vries Robbé, H. Ferwerda
Arnhem, Advies- en Onderzoeksgroep Beke, 2007
- **Jeugdige daders van ernstige groepszedendelicten**
Hendriks, J., C. Bijleveld, M. Wijkman (medew.)
Utrecht/Den Haag, De Waag, NSCR, 2007
- **Kindermishandeling in Nederland anno 2005: de nationale prevalentiestudie mishandeling van kinderen en jeugdigen (NPM-2005)**
Ijzendoorn, M.H., P. Prinzie, E.M. Euser e.a.
Leiden, Cashmir publishers, 2007
- **De kosten van criminaliteit; een onderzoek naar de kosten van criminaliteit voor tien verschillende delicttypen**
Groot, I., Th. de Hoop, A. Houkes, D. Sikkell
Amsterdam, SEO Economisch Onderzoek
- **Legitimiteit betwist; een verkennend literatuuronderzoek naar de ervaren legitimiteit van het justitieoptreden**
Weyers, H., M. Hertogh
Groningen, Rijksuniversiteit Groningen, 2007
- **Lokale aanpak zeer actieve veelplegers: nazorgtraject**
Snippe, J., R. van der Stoep, M. van Zwieten, B. Bieleman
Groningen/Rotterdam, IntraVal, 2006
- **Malafide activiteiten in de vastgoedsector; een exploratief onderzoek naar aard, actoren en aanpak**
Ferwerda, H, R. Staring, E. de Vries Robbé, J. van de Bunt
Amsterdam, Advies- en Onderzoeksgroep Beke, 2007

- **Mandaatregeling parketmedewerkers Openbaar Ministerie; een onderzoek naar de inhoud en werking van de mandaatregeling in de praktijk**
Franssen, J.J.M., A.R. Hartmann, A.G. Mein
Den Haag, Beleidsonderzoek en -advies (B&A), Erasmus Universiteit Rotterdam, 2007
- **De Minimis-regelingen in het auteursrecht Een rechtsvergelijkende quickscan naar de artikelen 5 lid 3 sub i en 5 lid 3 sub o Auteursrechtlijn en (aspecten van) het openbaarmakingsbegrip**
Groen, A.P.
Utrecht, Centrum voor Intellectueel Eigendomsrecht, 2007
- **Misbruik van buitenlandse rechtspersonen; een verkennend onderzoek naar de aard, omvang en ernst van misbruik van buitenlandse rechtspersonen in Nederland**
Bunt, H.G. van de, T.J. van Koningsveld, M.J. Kroeze, B. van der Vorm, J.B. Wezeman, C.G. van Wingerde, A. Zonnenberg
Rotterdam, Erasmus universiteit Rotterdam, Faculteit der Rechtsgeleerdheid, RU Groningen, 2007
- **Omvang wettelijk niet-hiërarchisch tuchtrecht 2001-2006 Eindrapport**
Schol, M.J., A. Middelkamp, H.B. Winter
Groningen, Pro Facto, 2007
- **Once a mother; relinquishment and adoption from the perspective of unmarried mothers in South India (met WODC subsidie)**
Bos, P.
S.l., Ipskamp, 2007
- **Organisatie strafrechtelijke milieuhandhaving; vooronderzoek inzake implementatie nieuwe organisatie Functioneel Parket en politie**
Rayer, J., K. van Mil, J. Smits, N. Bouwens (medew.), M. Weber (medew.)
Amersfoort, DHV, 2006
- **Plan- en procesevaluatie van de scholing van gevangenispersoneel in 'Verbal Judo'**
Ditzhuijzen, J. van, J. Plaisier
Amsterdam, Impact R&D, 2007
- **Positie van slachtoffers van mensenhandel; 1e trendrapportage 2006**
Vianen, R. van, G. Maaskant, M. Wijers, S. ter Woerds
Utrecht, Verwey-Jonker Instituut en Adviesbureau Van Montfoort, 2007
- **De praktijk van derdenrekeningen; een onderzoek onder notarissen, gerechtsdeurwaarders en advocaten**
Dijken, K. van, Z. Berdowski, P.H. Eshuis
Leiden, Instituut voor Onderzoek Overheidsuitgaven (IOO), 2006
- **De praktijk van schadevergoeding voor slachtoffers van misdrijven**
Wingerden, S. van, M. Moerings, J. van Wilsem
Leiden, Universiteit Leiden, Departement Strafrecht en criminologie, 2007
- **Problematische alcoholgebruikers, druggebruikers en gokkers in het gevangeniswezen**
Oliemeulen, L., P. Vuijk, B. Rovers, R. van den Eijnden
Rotterdam, IVO, 2007
- **Rechtsvorm en gebruik van LLP's en LLC's**
Blanco Fernández, J.M., M. van Olffen
Nijmegen, Onderzoekscentrum Onderneming en recht, faculteit der Rechtsgeleerdheid, K.U. Nijmegen, 2007
- **Registraties huiselijk geweld bekeken; een vooronderzoek in het kader van vangst-hervangst-schattingen**
Winter, H.B., A. Middelkamp, M.J. Schol
Groningen, Rijksuniversiteit Groningen, Pro Facto, 2007
- **Resultaten van de gewijzigde wetgeving inzake de afhandeling van gratieverzoeken**
Everwijn, H., M.R. Goedvolk
Barneveld, Significat, 2007

- **Scenariostudie voor de vraag naar capaciteit van justitiële inrichtingen; een exploratief onderzoek naar de periode 2005-2020**
Hauw, P.A. van der, P.M. de Jong - 't Hart, J.M.J. Telussa, W.H.J. Verhoeven
Zoetermeer, EIM, 2007
- **Scholieren over mishandeling; resultaten van een landelijk onderzoek naar de omvang van kindermishandeling onder leerlingen van het voortgezet onderwijs**
Lamers-Winkelman, F., N.W. Slot, B. Bijl, A.C. Vijlbrief
Amsterdam, PI Research, Vrije Universiteit Amsterdam, 2007
- **Slachtoffers en aansprakelijkheid; een onderzoek naar behoeften, verwachtingen en ervaringen van slachtoffers en hun naasten met betrekking tot het civiele aansprakelijkheidsrecht - Deel 1: terreinverkenning**
Huver, R.M.E., K.A.P.C. van Wees, A.J. Akkermans, N.A. Elbers
Amsterdam, Interfacultair samenwerkingsverband Gezondheid en Recht, Vrije Universiteit Amsterdam, 2007
- **Strafbare discriminatie**
Brants, Ch., Kool, R., Ringnalda
Den Haag, Boom Juridische uitgevers, Willem Pompe Instituut voor Strafrechtswetenschappen, 2007
- **Tienerseks; vormen van instrumentele seks onder tieners**
Graaf, H. de, M. Höing, M. Zaagsma, I. Vanwesenbeeck
Utrecht, Rutgers Nisso groep, 2007
- **De tijd loopt door; de gevolgen van lange doorlooptijden in de rechtspraak**
Felsö, F., D. Hollanders, J. van Honk, M. Laemers, M. de Nooij, W. Rombouts
Amsterdam, SEO Economisch onderzoek, 2007
- **Tolken in het publieke domein; over de vraag, aanbod en de bemiddeling van tolken**
Felsö, F., B. Baarsma, M. Gerritsen, J. Mulder
Amsterdam, SEO economisch onderzoek, 2007
- **Veelplegersplaatsen voor jeugdigen: hoe en waarheen? Een onderzoek naar de interventieprogramma's voor jeugdige veelplegers in justitiële jeugdinrichtingen en de aansluiting van de nazorg; eindrapportage**
Tönis, I.C.M., C.A.J.M. Zonneveld, H., Smit, M.L. Regelink, J.A. van Lakerveld
Leiden, Plato, Universiteit Leiden, 2007
- **Verboden bordelen; evaluatie opheffing bordeelverbod: niet-legale prostitutie**
Biesma, S., R. van der Stoep, H. Naayer, B. Bieleman
Groningen, IntraVal, 2006
- **Verkorting doorlooptijden in de jeugdbeschermingsketen; evaluatie pilots Project 'Afstemming Werkwijze in de Keten' (Programma Beter Beschermd)**
Eijgenraam, K., R. Schouten, C. Bartelink, Th. Hoogendoorn, J. van Everdingen (medew.), L. Lekkerkerker (medew.)
Utrecht, Nederlands Jeugd Instituut (NJI), 2007

WETENSCHAPPELIJKE PUBLICATIES VAN WODC MEDEWERKERS

Dit betreft de wetenschappelijke publicaties op persoonlijke titel.

- Baars-Schuyt, A.H., Bibliografie Kees Schuyt, In: J.W. Duyvendak, G. Engbersen, M. Teeuwen, I. Verhoeven, *Macht en verantwoordelijkheid: essays voor Kees Schuyt*, Amsterdam University Press 2007, pp. 405-438
- Bogaerts, S., Jeugdige zedendelinquenten vergeleken en getypeerd, *Tijdschrift voor criminologie*, jrg. 49, nr. 2, pp. 99-204
- Bogaerts, S., *Gezinnen uitgedaagd: thema's uit de gezinssociologie*. Garant: Antwerpen/Apeldoorn, 165 p.

- Bogaerts, S., T. Poiesz, Gedragsverandering bij seksuele delinquenten: het triade-model ter ondersteuning van besluitvorming, *Maatwerk*, nr. 2, pp. 13-15
- Bogaerts, S., T.B.C. Poiesz, L.M. van der Knaap, Voorkoming en reductie van criminaliteit: te weinig aandacht voor gedragscomponenten, *Tijdschrift voor veiligheid*, jrg. 6, nr. 3, pp. 51-53
- Boom ten, A., H. Ferwerda, I. van Leiden, Een pioniersstudie in justitieland: de evaluatie van Halt in een experimentele setting, *Tijdschrift voor criminologie*, jrg. 49, nr. 1, pp. 33-44
- Boom, A. ten, K.F. Kuijpers, Wat wil het slachtoffer? *Justitiële verkenningen*, jrg. 33, nr. 3, pp. 39-49
- Croes, M., Amerikaanse lessen, *Justitiële verkenningen*, jrg. 33, nr. 4, pp. 124-132
- Croes, M., *De waves that rule Britannia, Recht der werkelijkheid*, jrg. 28, nr. 2, pp. 79-85
- Croes, M., Het kwaad: historische kroniek 2007, *Tijdschrift voor criminologie*, jrg. 49, nr. 2, pp. 185-193
- Croes, M., M. Schuilenburg, Voorwoord, *Justitiële verkenningen*, jrg. 33, nr. 8, pp. 5-11
- Croes, M.T., De rechtsstaat en het legitimiteitsvraagstuk: analyses en achtergronden. Notitie ten behoeve van de commissie 'Uitdragen kernwaarden van de rechtsstaat.' Den Haag, 2007.
- Croes, M.T., M. van Gammeren-Zoetewij, Vertrouwen in de geschilbeslechtingdelta, *Mens en maatschappij*, jrg. 82, nr. 1, pp. 51-71
- Daalder, A.L., De opheffing van het bordeelverbod: gevolgen voor mensenhandel? *Justitiële verkenningen*, jrg. 33, nr. 7, pp. 64-77
- Daalder, A.L., Prostitutiebeleid. In: A.Ph. van Wijk, R.A.R. Bullens, P. van den Eshof, *Facetten van zeden-criminaliteit*, Den Haag, Reed, 2007, pp. 471-484
- Desmet, M., S. Vanheule, R. Meganck, P. Verhaeghe, S. Bogaerts, The Depressive Experience Questionnaire: On using a student-based scoring program in clinical samples, *Psychological Reports*, jrg. 101, pp. 587-596
- Desmet, M., S. Vanheule, Y. Rosseel, S. Bogaerts, H. Groenvynck, The Depressive Experiences Questionnaire: An inquiry into the different scoring procedures, *European Journal of Psychological Assessment*, jrg. 23, nr. 2, pp. 89-98
- Dijk, J. van, F. Leeuw, R. Choenni, Klachtenprofielen, trefkansen en intermediairs: de Nationale Ombudsman tussen 1985 en 2006, In: *Werken aan Behoorlijkheid: congresbundel 25-jarig bestaan van de Nationale Ombudsman*, Den Haag, November 2007, Boom Juridische Uitgever, pp. 297-327
- Erp, J.G. van, C. Klein Haarhuis, Buitengerechtelijke geschilprocedures en hun filterwerking, *Bestuurswetenschappen*, jrg. 61, nr. 1, pp. 32-51
- Eshuis, R., De keten en de delta: de verbeelding van de civiele rechtspleging, *Justitiële verkenningen*, jrg. 33, nr. 6, pp. 11-19
- Gestel, B. van, M. Scheepmaker, Voorwoord themanummer mensenhandel, *Justitiële verkenningen*, jrg. 33, nr. 7, pp. 5-9
- Jennissen, R.P.W., Causality chains in the international migration systems approach, *Population Research and Policy Review*, jrg. 26, nr. 4, 2007, pp. 411-436
- Jennissen, R.P.W., A. Oosterwaal, M. Blom, Geregistreerde criminaliteit onder niet-westerse allochtonen en autochtonen, In: J. Dagevos, M. Gijsberts (red.), *Jaarrapport Integratie 2007*, Sociaal en Cultureel Planbureau, Den Haag, 2007, pp. 229-248
- Jennissen, R., K. Oudhof, Arbeidsmarkttransities van recente niet-westerse immigranten in Nederland *Over.Werk: Tijdschrift van het Steunpunt Werk en Sociale Economie*, jrg. 17, nr. 2, 2007, pp. 113-118
- Kleemans, E.R., Organized crime, transit crime, and racketeering, In: M. Tonry, C.J.C. Bijleveld (red.), *Crime and Justice in the Netherlands: Crime and Justice: A Review of Research* 35. Chicago: University of Chicago Press, pp. 163-215

- Kleemans, E., C. Klein Haarhuis, F.L. Leeuw, M. van Ooyen-Houben, Law enforcement Interventions in the Netherlands: Mapping interventions and 'browsing' for evidence, *Evidence & Policy*, jrg. 3, nr. 4, pp. 487-504
- Kleemans, E.R., F.M. Weerman, E. Enhus, Theoretische vernieuwing in de criminologie. *Tijdschrift voor criminologie*, jrg. 49, nr. 3, pp. 239-251
- Klijn, A., M. Croes, Public opinion on lay participation in the criminal justice system of the Netherlands. Some tentative findings from a panel survey. *Utrecht Law Review*, jrg. 3, nr. 2, pp. 157-168
- Klijn, A., M. Croes, Wil het volk ook meedoen? Burgers over hun bereidheid tot deelname aan de strafrechtspraak. *Rechtstreeks*, nr. 1 (2007), pp. 80-102
- Knaap, L.M. van der, S. Bogaerts, Gedragsregulerende mechanismen in situationele preventie van criminaliteit: straatverlichting en cameratoezicht als voorbeelden uit de praktijk, *Tijdschrift voor veiligheid*, jrg. 6, nr. 3, pp. 23-36
- Kogel, de, C.H., Mentally disordered persons in European prison systems: The Netherlands. In: H.J. Salize, H. Dressing, Chr. Kief (reds), *Mentally disordered persons in European prison systems*. EUPRIS-project. Mannheim: Institut für Seelische Gesundheit, 2007, pp. 218-227
- Kogel, C.H., M. Nagtegaal, Wat te doen met psychisch gestoorde daders van ernstige delicten? Een internationaal overzicht, *Tijdschrift voor Psychiatrie*, Supplement 1, 2007, p. 197
- Kogel, de, C.H., C. Verwers, S. Bogaerts, Differentiatie van longstay-voorzieningen: niet TBS alleen, *Sanc-ties*, nr. 2, 2007, pp. 91-98
- Kromhout, M., C. Wilkinson, Evaluation of the Dutch Aliens Act 2000 Regarding the Asylum Procedure, in E. Snel, J. de Boom, G. Engbersen, A. Weltevrede, *Migration and Migration Policies in The Netherlands 2005*. Dutch SOPEMI-Report 2005. Rotterdam: RISBO, Erasmus Universiteit Rotterdam, pp. 127-144
- Kromhout, M.H.C., P.F.M. Platenburg, F.L. Leeuw, Migratie, integratie en recht: illustraties van sociaal-wetenschappelijk onderzoek vanuit het wocd, *ELSA Maastricht Magazine*, jrg. 1, nr. 1, pp. 17-19
- Kruisbergen, E.W., C.J. de Poot, Toepassing van DNA-wetgeving in de praktijk: nog veel onbeantwoorde vragen, *Nederlands juristenblad*, jrg. 82, nr. 28, pp.1728-1735
- Kruissink, M., B. Post, S. Stoltz, De gevangenis van de toekomst, *Justitiële verkenningen*, jrg. 33, nr. 4, pp. 44-59
- Kulu Glasgow, I., F.L. Leeuw, R.V. Bijl, Allochtonen aan de arbeid: uitgangspunten en effectiviteit maatregelen ter bevordering van arbeidsparticipatie onderzocht, *Demos*, jrg. 23, okt./nov. 2007, pp. 9-12
- Laan, A.M. van der, S. Bogaerts, M. Blom, Jeugd-delinquentie: risico's en bescherming: reactie op de bespreking van Nils Duits (Boeken, MGv 07-7/8), *Maandblad voor geestelijke volksgezondheid*, jrg. 62, nr. 9, pp. 704-706
- Laan, A.M., van der, M. Blom, S. Bogaerts, Zelfgerapporteerde Jeugdcriminaliteit onder 10-17 jarigen: bevindingen uit de wocd Monitor Zelfgerapporteerde Jeugdcriminaliteit 2005, *Secondant*, jrg. 21, pp. 6-11
- Laar, M. van, A. Cruys, J. Verdurmen, M. van Ooyen, R. Meijer (red), *Nationale Drug Monitor, Jaarbericht 2006*, Utrecht, Trimbos-instituut, 2007.
- Leerkes, A., "I am just trying to live my life": statusdilemma's en criminaliteit van illegale migranten met een asiellachtergrond, *Migrantenstudies*, jrg. 23, nr. 3, pp. 180-206
- Leerkes, A., W. Bernasco, Tegen de wetten van de staat, tegen de wetten van de straat? Illegaal verblijf en veiligheid in Nederlandse stadsbuurten, *Sociologie*, jrg. 3, nr. 2, pp. 168-204

- Leerkes, A., *Illegaal verblijven veiligheid in Nederland*. Proefschrift Universiteit van Amsterdam
- Leerkes, A., E. Snel, J. Burgers, Class Position of Immigrant Workers in a Post-industrial Economy, *Journal of Ethnic and Migration Studies*, jrg. 33, nr. 8, pp. 1323-1342
- Leerkes, A., G. Enbersen, M. van San, Shadow Places: Patterns of spatial concentration and incorporation of irregular immigrants in the Netherlands, *Urban Studies*, jrg. 44, nr. 8, pp. 1491-1516
- Leertouwer, E.C., Capita Selecta: Een prognosemodel voor burgerlijke zaken, In: N. de Lange & A. Sprangers (red.), *Rechtspraak in Nederland 2006*, CBS, Voorburg/Heerlen, 2007.
- Leertouwer, E.C., D.E.G. Moolenaar, F van Tulder, Capita Selecta: Prognosemodellen voor de justitieketens, In: N. de Lange & A. Sprangers (red.), *Rechtspraak in Nederland 2006*, CBS, Voorburg, 2007.
- Leeuw, F.L., M. Hulshof, Overheidsinterventies en onderwijs: kennis over gedragsmechanismen als wenkend perspectief? In: *Onderwijsraad, Essays over beleidsinstrumenten in het onderwijs*, Den Haag, 2007, pp. 87-100
- Leeuw, F, L. van der Knaap, S. Bogaerts, Reducing the Knowledge-practice Gap: An example of an evaluation synthesis in criminal policy, *Public Money and Management*, juni, pp.245-250
- Leeuw, F.L., J.S. Kerseboom, R. Elte (red.), *Turven, tellen, toetsen: overzicht, inspectie, handhaving en evaluatie en hun maatschappelijke betekenis in Nederland*, Den Haag, Boom Juridische uitgevers, 2007.
- Lünemann, K.D., L.M. van der Knaap, W.Ph. Stol, Redactioneel: effectiviteit van gedragsregulering. *Tijdschrift voor veiligheid*, jrg. 6, nr. 3, pp. 3-6
- Maas, G.C., E. Niemeijer, Verschillen in aflossingscapaciteit tussen bevolkingsgroepen: wat zijn de risicogroepen? *Schuldsanering*, nr. 4 (augustus), pp. 1-4
- Maas, G.C., E. Niemeijer, Verschillen in aflossingscapaciteit tussen bevolkingsgroepen: welk perspectief is er voor risicogroepen? *Schuldsanering*, nr. 5 (oktober), pp. 5-7
- Ministerie van Justitie, Departementale Auditdienst (DAD) i.s.m. wodc, De Ex Ante Uitvoeringsanalyse, Handreiking, uitgave van het Ministerie van Justitie, maart 2007. (C. Klein Haarhuis)
- Moolenaar, D.E.G., Capita Selecta: een prognosemodel voor strafzaken, In: N. de Lange, A. Sprangers (red), *Rechtspraak in Nederland 2006*, CBS, Voorburg, 2007.
- Moolenaar, D.E.G., S. Choenni, F. Leeuw, Design and Implementation of a Forecasting Tool of Justice Chains, In: F. Galves (red), *Proceedings of the Law and Technology Conference 2007*, Berkeley, CA, UC Berkeley, 2007.
- Niemeijer, E., Beleidsrelevantie: overschatte bedreiging van kwaliteit van onderzoek. In: A. Soeteman, F. van den Born (red.), *Ethiek van empirisch sociaal wetenschappelijk onderzoek*, Koninklijke Nederlandse Academie van Wetenschappen, Amsterdam, pp. 53-58
- Niemeijer, E., *Een wereld van geschillen; over het gebruik van gerechtelijke en buitenrechtelijke procedures*, Oratie. Den Haag, Boom Juridische uitgevers, 2007.
- Niemeijer, E., P. van Wijck, Met recht risico's reduceren, *Beleid en maatschappij*, jrg. 34, nr. 3, pp. 168-179
- Peters, S., M. ter Voert, Juridische problemen van migrantengroepen en de vraag naar rechtshulp, *Migrantenstudies*, jrg. 23, nr. 1, pp. 24-35
- Poot, C.J. de, M.W. Verkuylen, M. Malsch, Leesbaarheid maakt gebrek aan kennis zichtbaar: over de begrijpelijkheid van schriftelijke vonnissen. In: M. Malsch, N. van Manen (red.), *De begrijpelijkheid van de rechtspraak*, Den Haag, Boom Juridische Uitgevers, pp. 128
- Poot, C.J. de, R.J. Bokhorst, P.J. van Koppen, E.R. Muller, Dilemma's in de opsporing, In: C.J.C.F. Fijnaut, U. Rosenthal, E.J. van der Torre (red.), *Politie: studies over haar werking en organisatie*. Deventer: Kluwer, pp. 1312
- Tenneij, N.H., H.M. Koot, A Preliminary Investigation into the Utility of the Adult Behavior Checklist in the Assessment of Psychopathology in People with Low IQ, *Journal of Applied Research in Intellectual Disabilities*, jrg. 20, nr. 5, pp. 391-400
- Tulder, F van, B. Diephuis, A. Klijn, M. Croes, *Afgewogen straffen: analyse en verbetering van de Databank Consistente Straftoemeting. Research Memorandum*. Den Haag: Raad voor de Rechtspraak, 2007.

- Tumewu, M., *The Social Psychology of Gender Differences and Procedural Justice in Close Relationships*. Proefschrift Universiteit Utrecht
- Uiters, A.H., *Primary Health Care Use among Ethnic Minorities in the Netherlands: A comparative study*. Proefschrift. Utrecht, NIVEL, 2007.
- Vanheule, S., M. Desmet, P. Verhaeghe, S. Bogaerts, Alexithymic Depression: Evidence for a depression subtype? *Psychotherapy and Psychosomatics*, jrg. 76, pp. 135-136
- Vanheule, S., M. Desmet, R. Meganck, S. Bogaerts, Alexithymia and Interpersonal Problems, *Journal of Clinical Psychology*, jrg. 63, pp. 109-117
- Verdouw-Heide, F., W. Polder, C. Klein Haarhuis, R. ten Brug, Ex ante uitvoeringsanalyse: de brug tussen beleid en uitvoering, *Overheidsmanagement*, nr. 3, maart 2007.
- Verhoeven, M.A., Slachtoffer, heldin of hoer; net hoe het uitkomt, boekrecensie proefschrift *Reizende sekswerkers; Latijns-Amerikaanse vrouwen in de Europese prostitutie* van Marie-Louise Janssen, *Justitiële verkenningen*, jrg. 33, nr. 7, pp. 120-125
- Visser, Y., 'Grenzen aan geloofsvrijheid', boekrecensie van *Geloof in het Geding*, *Justitiële verkenningen*, jrg. 33, nr. 1, pp. 109-118
- Visser, Y., E.C. van Ginkel, W.M. de Jongste, Rechtsvergelijking voor beleid en wetgeving: 'Nu weet ik veel meer, maar vooral ook hoe ingewikkeld het is', *Regel/Maat* 2007, nr. 6, pp. 249-260
- Verdouw-Heide, F., W. Polder, C. Klein Haarhuis, R. ten Brug, Ex ante uitvoeringsanalyse: de brug tussen beleid en uitvoering, *Overheidsmanagement*, nr. 3, maart 2007, pp. 9-13
- Wartna, B.S.J., Terug in de armen van Justitie, *Secundant*, nr. 1, februari 2007, pp. 7-11
- Weijters, G., P. Scheepers, J. Gerris, Distinguishing the City, Neighbourhood, and Individual Level in the Explanation of Youth Delinquency: A multilevel approach, *European Journal of Criminology*, jrg. 4, nr. 1, pp. 87-108
- Willemsen, F., F.L. Leeuw, Maatschappelijke effecten van toezicht en inspectie, effectevaluaties uit de praktijk. In: F.L. Leeuw, J.S. Kerseboom & R. Elte (red.), *Turven, tellen, toetsen*. Den Haag, Boom Juridische Uitgevers, pp. 149-165
- Winter, H.B., C.M. Klein Haarhuis, Wetsoverstijgende evaluaties, *Tijdschrift voor gezondheidsrecht*, jrg. 31, nr. 8, pp. 620-626

OVERIGE PUBLICATIES

- Beijaard, F.W., Evaluatie van de wet BIBOB, *CIROC Nieuwsbrief*, jrg. 7, nr. 2, pp. 3-4
- Bokhorst, R.J., M. Verhoeven, Georganiseerde criminaliteit op St Maarten, *CIROC nieuwsbrief*, jrg. 7, nr. 2.
- Bunt, H.G. van de, E.R. Kleemans, Georganiseerde criminaliteit in Nederland, *CIROC-Nieuwsbrief*, jrg. 7, nr. 2, pp. 1-2
- Daalder, A.L., Prostitutie in Nederland na opheffing van het bordeelverbod, *CIROC Nieuwsbrief*, jrg. 7, nr 1, pp. 3-4
- Daalder, A.L., Prostitution in the Netherlands since the lifting of the brothel ban, *CIROC Newsletter*, jrg. 7, nr. 1, 2007, pp. 1-2
- Jennissen, R., Book Review *Fifteen ladders and a draughtboard: Contacts of Italian immigrants in the Netherlands 1860-1940*, Margaret Chotkowski, *Annales de Démographie Historique*, jrg. 2007, nr. 1, pp. 258-261
- Kleemans, E.R., Inleiding, *CIROC-Nieuwsbrief*, jrg. 7, nr. 2, p. 1
- Kleemans, E.R. (2007). Inleiding, *CIROC-Nieuwsbrief*, jrg. 7, nr. 3, p. 1
- Kleemans, E.R., H.G. van de Bunt, Organized Crime Monitor research, *CIROC Newsletter*, jrg. 7, nr. 1, pp. 3-4
- Kleemans, E.R., R. Staring (red.), *CIROC-Nieuwsbrief 7/1*. Amsterdam: Centre for Information and Research on Organized Crime (CIROC), 2007.
- Kleemans, E.R., R. Staring (red.), *CIROC-Nieuwsbrief 7/2*. Amsterdam: Centre for Information and Research on Organized Crime (CIROC), 2007.
- Kleemans, E.R., R. Staring (red.), *CIROC-Nieuwsbrief 7/3*. Amsterdam: Centre for Information and Research on Organized Crime (CIROC), 2007.

Bedrijfsvoering

Personeel

Op 31 december 2007 waren 90 medewerkers in dienst bij het wOdc, waarvan 69 in de formatie (met een fifty-fifty verdeling van mannen en vrouwen) en 21 op tijdelijke basis.

Productiegegevens

In het verslagjaar zijn 9 nummers in de reeks Justitiële Verkenningen verschenen, 95 onderzoeksrapporten uitgebracht, 16 bijeenkomsten en een congres (Seminar Allochtonen en Integratie) georganiseerd. In 2007 zijn 90 (door wOdc'ers geschreven) artikelen gepubliceerd, waarvan ongeveer de helft *peer reviewed*.

Via de Infodesk van het wOdc zijn iets meer dan 1500 informatievragen binnengekomen en beantwoord.

Voorts zijn er ruim 1,1 miljoen unieke bezoeken (hits) op wOdc-websites geweest.

Managementinformatie

Ook in 2007 is geïnvesteerd in de optimalisatie van het managementinformatiesysteem (Navision), waardoor het wOdc nu over een volledig operationeel bedrijfsprocessensysteem beschikt.

Ziekteverzuim

Het ziekteverzuim in 2007 is bij het wOdc afgenomen van 4,2% naar 3,9%. Dit is deels het gevolg van een intensievere verzuimbegeleiding en van een lager aantal langdurig zieken.

Taakstelling

2007 was ook het jaar van de taakstelling Balkenende IV. De uiteindelijk opgelegde taakstelling voor het wOdc bedraagt 9,5 FTE. Eén kwart hiervan betreft efficiencywinst en moet uiterlijk 1 januari 2009 geëffectueerd zijn. De overige driekwart FTE's moeten uiterlijk 1 januari 2011 ingeleverd zijn.

Huisvesting

Sinds oktober 2007 is het wOdc gehuisvest op de 3e etage in de Terminal Noord aan de Schedeldoekshaven 131 te Den Haag. Dit gebouw heeft een (lichte) renovatie ondergaan alvorens het in gebruik is genomen. In het gebouw zijn voldoende vergaderfaciliteiten aanwezig. Daarnaast is een multifunctionele zaal voor bijvoorbeeld lunchlezingen en (kleine) congressen met een maximale capaciteit van 40 mensen voorhanden ('t Vlak).

Het gebouw is op een steenworp afstand van het Centraal Station Den Haag gelegen en daardoor eenvoudig met het openbaar vervoer te bereiken. Wij zijn ook bereikbaar met de auto. Er is echter geen eigen parkeergelegenheid. Er is wel een openbare (betaald parkeren) parkeergarage tegenover de ingang van Terminal Noord.

Opleidingsprogramma

In het afgelopen jaar werden de wOdc-medewerkers in de gelegenheid gesteld hun kennis en ervaring te ontwikkelen door het volgen van cursussen, trainingen en workshops.

Promovendi in 2007

In het verslagjaar zijn drie medewerkers van het wOdc gepromoveerd. Dit zijn:

- Mw. dr. A.H. Uiters op 'Primary health care use among ethnic minorities in the Netherlands'. Proefschrift ter verkrijging van de graad van doctor aan de Erasmus Universiteit te Rotterdam;
- Mw. dr. M. Tumewu op 'The social psychology of gender differences and procedural justice in close relationships'. Proefschrift ter verkrijging van de graad van doctor aan de Universiteit Utrecht;
- Dr. R.J.J. Eshuis op 'Het recht in betere tijden'. Proefschrift ter verkrijging van de graad van doctor aan de Erasmus Universiteit te Rotterdam.

Directeur WODC

Prof. dr. F.L. (Frans) Leeuw
(070) 370 65 56
f.leeuw@minjus.nl

Directiesecretaris

Mw T. (Taskien) Khudabux
(070) 370 74 02
T. Khudabux@minjus.nl

Plv directeur, Hoofd onderzoekafdeling Criminaliteit, Rechtshandhaving en Sancties (CRS)

Prof dr. S. (Stefan) Bogaerts
(070) 370 69 32
s.bogaerts@minjus.nl

Hoofd onderzoekafdeling Rechtsbestel, Wetgeving, Internationale en vreemdelingen-aangelegenheden (RWI)

Mw. dr. M.H.C. (Mariska) Kromhout (a.i.)
(070) 370 65 43
Mw. dr. M.J. (Marijke) ter Voert (a.i.)
(070) 370 65 69

Hoofd Extern Wetenschappelijke Betrekkingen (EWB)

Mw. drs. A.L. (Annelies) Daalder
(070) 370 74 75

Hoofd Statistische Informatievoorziening en Beleidsanalyse (SIBa)

Dr. ir. R. (Sunil) Choenni (070) 370 72 06

Hoofd Documentaire Informatievoorziening (DIV)

P.F.M. (Paul) Platenburg
(070) 370 74 91

Hoofd Bedrijfsbureau

J.W. (Jan) Hoogduijn
(070) 370 61 37
j.w.hoogduijn@minjus.nl

Algemeen secretariaat

(070) 370 65 61
wodc@minjus.nl

Redactie Justitiële verkenningen

Drs. M.P.C. (Marit) Scheepmaker
hoofdredacteur
(070) 370 71 47
m.scheepmaker@minjus.nl

WODC Informatiedesk (de 'Infodesk')

Statistische en documentaire informatie
(070) 370 65 53 (werkdagen van 09.00-13.00)
wodc-informatiedesk@minjus.nl

WODC op internet

www.wodc.nl

Algemeen e-mailadres

wodc@minjus.nl

Bezoekadres

Gebouw 'Terminal Noord'
Schedeldoekshaven 131
2511 EM Den Haag

Postadres

Postbus 20301
2500 EH Den Haag

www.wodc.nl

